

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:

Pe un an: cor. 10.

Pe 1/2 an: cor. 5.

În străin.: cor. 12.

Numărul 50 bani.

REDAȚIA:

Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan

Roșianu, Dr. Alexandru Ni-

colescu, Dr. Alexandru Rusu și

Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Admi-
nistrația:

»Cultura Creștină«.

Balázsfalva.

Spre lumină și viață.

— Câteva cuvinte în interesul cultului euharistic. —

De două ori ne-a răsărit până acum lumina învierii Domnului stropită cu sânge; a doua oară stăm cu ochii înecați de lacrimi lângă mormântul cel gol al Mântuitorului. Îl căutăm pe El; îl chiamăm; cerșim dela El un cuvânt izvoritor de mângâiere: Pace vouă! Așteptăm... În jur de noi însă tot mai des se aud suspinele celor ce mor; și fruntea noastră se pleacă tot mai adânc spre țărâna, din care suntem plămădiți. Și pe când, privind groapa părăsită, vrem să ne bucurăm de învierea Domnului, ne trezim izbucnind în lacrimi lângă mormântul proaspăt al părinților și fraților noștri...

Și totuși Hristos a înviat din morți. O credem și o știm; căci El e între noi, Dumnezeu și om, întreg și viu. Învierea Lui, de așteptată mai mult ca oricând înainte, este și trebuie să fie pentru noi: învierea euharisticului Isus. Până acum El a fost pentru noi ca și îngropat. Așezat în loc fără podoabă, în cutiile de lemn, ori de hârtie, expus prafului și stricăciunii, tratat de multeori cu necuviință și sacrilegiu din partea preoților sau chiar a laicilor, ignorat de multeori chiar de ispravnicii săi, părăsit zile întregi în singurătate, lipsit de adorarea conștie și iubitoare a credincioșilor: Isus s'a simțit până acum, în multe din bisericile noastre, ca și într'un mormânt.

Au răsărit însă zorile învierii. Ucenicii împreunăți se adună în jurul învățătorului lor, dela care așteaptă mângâiere și tărie. Domnul ne chiamă din taina chivotului, ca să verse

căldură nouă în sufletele amorțite. Ne chiamă, ca să ne lege în chip nedespărțit de el. Ne chiamă, ca să ne facă apostolii neînfrigați ai lui, vărsând în noi darurile apostoliei, ca să fim tuturor toate... Și tot mai mulți dintre preoți aud în adâncul sufletului lor mustrea blândă a lui Isus: „Nați putut priveghia un ceas împreună cu mine?” — și pornesc tăcuți să se prostearnă cu smerenie și dragoste în fața sf. Euharistiei. Numărul preoților cucernici, cari și-au dat numele și inima „Asociației preoților adoratori” înființată de curând și la noi, crește într’una, anunțând ceriului o adevărată revoluție sufletească, o mărită înviere, ce se va porni, pe urma muncii lor tăcute și conștii, în sufletele atât de primitoare de lumină și vieață ale credincioșilor bisericii noastre...

Cu adevărat Isus Hristos a înviat între noi. Din mormânt vechiu — bisericuțe sărace și afumate, chivote șterse și primitive — răsare Domnul în lumină nouă, răsturnând piatra nepăsării noastre și umplând de vieață mormântul: biserica întreagă și sufletele preoților și credincioșilor.

E și vremea. Tradiția glorioasă a marelui „Doctor euharistic”, sf. Ioan Gură de Aur, precum și a sf. Vasile și Grigorie și a celorlalți sfinți ai bisericii noastre răsăritene s’a întrerupt prin dureroasa schizmă; zelul preoților a amorțit și cultul euharistic, care ardea atât de viu în sufletele înaintașilor, s’a veștezit. Ne-am făcut străjeri adurmiți lângă mormântul Domnului. Acum însă glasul Domnului ne-a trezit, căci a trebuit să ne trezească.

În jurul nostru fierb patimile omenești în cea mai cumplită deslănțuire. Sufletele tuturor sunt într’o încordare vie și statornică. Dragostea și ura, evlaviază și necredința, mahnirea și ușurătatea, nădejdea și disperarea se perândă caprițios prin suflete. În vreme ce bărbații sunt cuprinși în vârtejul morții, care le pândește trupul, femeile sunt în mijlocul altor primejdii, cari le aruncă în moartea sufletească; ba chiar și pruncii mai marișori sunt atrași în valul cel pierzător. Sfârșitul războiului nu va fi în stare să vindece ranele sufletești, ci acele vor sângeza încă multă vreme. Văzând aceste lucruri, mulți preoți stau tulburați și îngroziți de pierzarea sufletelor și chinuiți de durere vie strigă: „Doamne, mântuiește-ne că perim!”

Ei bine, Domnul cu noi este! Acelaș, care a liniștit valurile mării, și a umblat pe apă ca și pe uscat: cu noi este în sf. Euharistie. El e izvor nesecat de tărie și mângâiere, e sin-

gurul remediu, care se poate da astăzi sufletelor cu efect împotriva tuturor primejdiilor. De aceea îndemnăm cu toată puterea: Ucenici ai Domnului, preoți ai Legii noue, vestiți credincioșilor Taina cea mare, adunați poporul, chemați bărbații, femeile și cu deosebire pruncii și frângeți-le cât mai des: Pânea vieții. Numai astfel vom putea zice, cu tot mai multă dreptate, că și pentru biserica noastră „Hristos cu adevărat a înviat!”

P. AUGUSTIN A. POP.

Cetind epistolele sf. Ignațiu Antiohenul.

— Gânduri vechi și totuși noue. —

(I.)

Cu pășirea creștinismului în lumea sufletelor se pornește suflul înviorător al unei vieți noue, până aci necunoscute. La adierea lui inimile se înmoaie, mințile se curăță și se luminează, sufletele se desrobesc. Se simte că duhul Domnului se poartă pe pământ. În zbuciumul și frământarea acelor zile de primenire sufletească se formează un nou tip de oameni, — gens nova, cum îi ziceau păgânii, eroii *Evangeliei*, cum le zicem cu mândrie noi —, deosebiți de ceilalți oameni ai vremii lor după modul de gândire, dorințe, simțeminte și fapte. Găsim în ceata aceasta aleasă oameni de toate stările: săraci și bogați, învățați și neînvățați, de multe neamuri și din multe locuri, uniți cu toți într'un gând mareț: schimbarea omului celui vechiu și formarea celui nou, după modelul blândului profet din Nazaret.

Sunt nespuse de frumoase aceste vremi ale înfiripării bisericii lui Hristos, pe lângă toate grozăviile lor, ori poate tocmai pentru acelea. În marea de întunec a păgânismului e cu atât mai izbitoare lumina sufletelor creștine, adevărate capodopere ale harului ceresc. Omul e încântat și răpit după ce pătrunde în taina câte unui atare suflet și fără să vrea își zice: asta odată-i viețuiește de creștin și e de înțeles ca așa creștini se cucerească lumea pentru Hristos.

Tip clasic sub acest respect e bătrânul episcop al Antiohiei, sf. *Ignațiu*, mort sub Traian, în Roma, sfâșiat de fiare, între a. 107—17. Se crede că va fi fost învățăcelul sf. Ioan Evangelistul, dar nu e sigur.¹⁾ Când s'a născut; unde s'a

¹⁾ Cf. Dr. Zubriczky Aladár, Ó-keresztény irodalom és dogmatörténet I. Esztergom. 1906. p. 72.

născut; ce școală va fi făcut; când și cum s'a întors la creștinism; care i-a fost viața până înaintea morții, nu se știe. Se poate zice despre el cu drept cuvânt că-i „sine patre, sine matre, sine genealogia” cum zice sf. Pavel despre Melchisedec.¹⁾ Nu-i cunoaștem în amănunte desfășurarea vieții, dar din cele șapte epistole rămase de el²⁾ și norocos ferite de pierire, îi cunoaștem sufletul și dorințele, grijiile, suferințele și străduințele lui și atâta ni-e destul, căci ne face cu puțință să privim în felul de a cugeta și de a lucra al creștinilor de pe la începutul veacului II. — Iar asta are o însemnătate deosebită. Acest sfânt bătrân reprezintă doar în toată puterea cuvântului spiritul unei vremi, în care credincioșii stau sub înriurirea propovăduirii credinței prin graiul viu al înșiși apostolilor! Stăm va se zică în față cu un om în care vedem înfăptuit nefalsificat idealul creștin în toată frumseța și curățenia lui, așa dupăcum acel om de bună credință a crezut, în sinceritatea inimei sale, că trebuie înfăptuit.

Noi creștinii veacului XX putem învăța multe, foarte multe, dela el, deși ne despart de el optsprezece veacuri încheiate. Sufletul creștinesc cu nizuințele sale spre desăvârșire și cerințele sale religioase e același și azi cași atunci; asemenea și religia lui Hristos cu motivele și puterea ei.

În cele următoare, pentru a ușura o privire în lumea sufletească a acestei figuri luminoase, care a fost sf. Ignațiu, îl vom considera din două puncte de vedere: ca creștin și ca păstor sufletesc.

*

Creștinul. — Temeiul vieții creștine e Hristos. El e piatra, pe care dacă o nesocotesc ziditorii, se năruiește orice zidire sufletească.³⁾ El e calea, adevărul și viața.⁴⁾ Cât înaintează cineva în cunoașterea și — să zicem așa — în contopirea sa cu Domnul, atâta înaintează și în desăvârșire. Sf. Ignațiu e în clar cu lucrul acesta. Pentru el Hristos e punctul luminos, în jurul căruia se înșiruie toate gândurile, toate planurile și dorințele lui; El e izvorul la care se adapă, lumina ce îl călăuzește. Pe fiul tâmplarului din Nazaret el nici odată nu-l vede

¹⁾ Evr. 7, 3.

²⁾ Mă folosesc de F. X. Funk: Patres apostolici, vol. I^a. Tubingae 1901, p. 212—95. (Ediție critică).

³⁾ Marcu 12, 10. ⁴⁾ Ioan 14, 6.

altcum decât încunat de gloriola dumnezeirii. În ochii lui, Hristos e Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, care numai pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire a luat asupra sa chipul robului. „Doftorul nostru, și trupesc și sufletesc, unul este, născut și nenăscut, în trup fiind Dumnezeu, în moarte vieață adevărată... Isus Hristos Domnul nostru“¹⁾ Prin nașterea Lui „toată vrăjitoria (magia) a fost deslegată, toată legătura răutății a fost alungată, împărăția cea veche s'a prăbușit, după ce Dumnezeu în chip omenesc s'a arătat într-o noutate de vieți de veci; acum s'a început ceea ce la Dumnezeu eră desăvârșit“²⁾ — Un om care crede în felul acesta e numai firesc să ajungă la convingerea sigură și nestrămutată, că Hristos e izvorul de vieață, ba e însăși vieața oricărui creștin. „Isus e vieața, de care nu ne putem despărți“³⁾ scrie el. Și ne spune și motivul: „vieața noastră printr'ânsul și prin moartea Lui a răsărit“⁴⁾ De aceea se întreabă nedumerit: „cum am și putea trăi fără El?“⁵⁾ Nu-și poate închipui acest suflet bun, ori mai bine zis nu vrea să-și închipue, un atare creștin, care ar trăi altcum decât în spiritul lui Hristos. Conștiința lui curată și dreaptă îi spune că „se cade nu numai a ne chema creștini, fără a și fi“⁶⁾ E mai limpede doar ca faptul zilei, că „dacă ne-am făcut învățăceii lui (Hristos), trebuie să învățăm a trăi după învățăturile creștinismului“⁷⁾ Asta cu atât mai vârtos, cu cât „creștinul nu are stăpânire asupra sa, ci lui Dumnezeu viețuiește“⁸⁾ din dată ce prin botez intră în legăturile bisericii lui Hristos.

Ce înțelegere adâncă a datorințelor de creștin! Ce idei sublime — pentru el convingeri de stâncă în aceeași vreme — despre intimitatea sufletului creștin cu Fiul lui Dumnezeu!⁹⁾ Cum s'ar schimba lumea, dacă toți cei ce se cheamă creștini

¹⁾ Ad Ephesios VII, 2—XVIII, 2. ²⁾ Eph. XIX, 3. ³⁾ Eph. III, 2.

⁴⁾ Magn. IX, 1. ⁵⁾ Magn. IX, 2. ⁶⁾ Magn. IV, 1.

⁷⁾ Magn. X, 1. ⁸⁾ Polyc. VII, 3.

⁹⁾ Pentru ca cineva să ajungă la atare convingeri e de lipsă să cunoască pe Hristos, să se apropie de inima Lui, să se așeze în lumina gândurilor Lui. Pricina răcelii față pe cele sfinte, din zilele noastre, e tocmai faptul că oamenii nu-l cunosc pe Hristos. Cei cari ar fi să fie ai Lui, cu trup cu suflet, mare parte nu se ocupă cu El și cu învățătura Lui (câți preoți se adâncesc în studiul religiei și al spiritului ei, câți meditează și mai ales câți trăiesc stricte amăsurat spiritului evanghelic?), iar vrăjmașii se apropie de El aproape totdeauna cu gândul preconcepțit de mai înainte de a-l ataca și nu de a-l cunoaște, cu atât mai puțin de a-l urma.

ar fi conștii de demnitatea și datorințele lor! Intr'asta se deosebesc veacurile prime ale creștinismului de vremile de mai târziu și într'asta le-a stat puterea cu care au cucerit lumea. Creștinii acelor veacuri nu s'au mulțumit cu premisele, ci au tras și concluzia și așa e firesc să facă orice creștin care-și ia în serios credința. E greu acest al doilea pas, dar e singurul vrednic de un om ce își respectează convingerile. Aici, în acest punct, se despart eroii de oamenii de rând. — Și sf. Ignațiu a fost erou. Tare i-a fost credința, și tare i-a fost și voința. După ce în mintea lui e limpede, că Hristos e Dumnezeu și că învățătura Lui e adevăr și vieată, îndată se și hotărăște: trebuie să trăiesc în spiritul acelei învățături orice m-ar costa. Aceasta e singura procedură înțeleaptă. Contrariul e nebunie. „De ce nu suntem cu toții înțelepți, după ce am primit cunoștința lui Dumnezeu, care este Isus Hristos? La ce pierim nebunește, necunoscând darul ce cu adevărat ni-l-a trimis Domnul?“¹⁾ — Mai ales când luăm în socotință cât de mult ne-a iubit Domnul, cât de mult a făcut pentru noi și cât de multe suferă din partea noastră și acum, ar trebui să ne simțim îndemnați a-i răsplăti iubirea, după puteri, cu schimbarea vieții. „Departă să fie dela noi a nu ne mișcă de bunătatea Lui. Căci de ar urmă cu noi după cele ce facem, dejă ne-am fi prăpădit. De aceea, făcându-ne ucenicii Lui, să învățăm a trăi după (poruncile) creștinismului“ — scrie sf. Ignațiu credincioșilor din Magnesia și îndată le lămurește, că anume cum să trăiască creștinește: „Lăpădați deci aluatul cel rău, învechit și înăcrit și vă schimbați în aluatul cel nou, carele este Isus Hristos“.²⁾

Mântuitorul e pilda, după care trebuie să ne întocmim vieța. După cum a suferit El și s'a jertfit pe sine ca să împlinească voia celui ce l-a trimis, așa trebuie să fim gata și noi a suferi, ba a ne pune chiar și vieța pentru El și învățătura Lui, dacă așa cer împrejurările. „De nu suntem gata a muri, după cum și El a pățimit, vieța Lui nu este întru noi“.³⁾ Și să nu creadă cineva că acesta e un sfat pe seama altora numai. Nu, așa ceva n'a avut loc în inima bătrânului episcop al Antiohiei. El e pătruns de convingerea că „e bine a învăța pe alții, dacă cel ce zice *face ceea ce zice*“.⁴⁾ Cu vorba și cu

¹⁾ Eph. XVII, 2. ²⁾ Magn. X, 1, 2. ³⁾ Magn. V, 2.

⁴⁾ Eph. XV, 1. — Brevis sententia ad longam meditationem!

fapta a dovedit, că știe să moară pentru Hristos, dacă trebuie; ba mai mult: a dovedit că știe să și iubească, să dorească moartea pentru Hristos. Mărturie ne este epistola ce-o scrie din Smyrna, în lanțuri, credincioșilor din Roma. Nu-i vine omului să creadă, că între așa împrejurări s'ar putea să scrie cineva în așa fel. Și pentru cel ce nu înțelege psihologia sfinților, epistola aceasta nu poate fi altceva decât produsul unei fantazii exaltate, cum de fapt o și țin unii scriitori protestanți.¹⁾ Parcă aude omul pe apostolul neamurilor plângându-se că nu mai sosește ceasul, când să se destrame ca să se împreune cu Hristos.²⁾

Dau în traducere părți din această epistolă de o putere dramatică fără păreche.

I.³⁾ Episcopul se bucură că are se vadă creștinii din Roma, dar se teme, nu cumva să se întrepună pentru el pe la autorități și să-l scape dela martiriu. Apoi continuă:

„2. Mă tem de iubirea voastră, nu cumva să-mi strice. Căci vouă vă este ușor să faceți ce vreți, dar mie mi-e greu să câștig pe Dumnezeu, de nu mă cruțați.

II. 1. Nu vreau ca voi să plăceți oamenilor, ci lui Dumnezeu, după cum îi și plăceți. Nici eu nu voi mai apuca așa timp de a dobândi pe Dumnezeu, nici voi mai bun lucru decât să tăceți nu puteți face... 2. Să nu mă ajutați la alta decât a fi jertfit lui Dumnezeu, până când încă stă gata altarul, ca cu iubire în chor, să cântați Tatălui întru Hristos Isus, pentru că bine a plăcut lui Dumnezeu episcopul Sirfei și l-a adus pe el dela Răsărit la Apus. Bine-mi este mie să fiu ucis de lume pentru Dumnezeu, ca întru el să răsar.

III. 1. Pe nimenea niciodată n'ați pizmuit; ați învățat pe alții... 2. Cereți-mi puteri, și interne și externe, ca nu numai să vorbesc, ci să și voiesc; ca nu numai să mă chiem creștin,

¹⁾ Cf. Zubriczky, o. c. p. 73.

²⁾ Filipeni 1, 23. — Nu-i exchis ca și aici tot spiritul înflăcărat al aceluiaș apostol, cu care în tinerețe va fi convenit sf. Ignațiu, să-și afle exprimare.

Mă gândesc, per associationem idearum: ce binecuvântare mare a ceriului e un catihet evlavios, înțelept și harnic. Influența lui asupra inimilor primitive ale băieților e aproape totdeauna hotăritoare. Impresiile câștigate în copilărie pot fi intunecate pe o vreme oarecare, dar șterse de tot nu pot fi niciodată. Mai ales impresiile religioase nu.

³⁾ Toate epistolele sunt împărțite în capitole scurte, iar acestea în câte 2-3 părți și mai mici.

ci să și fiu aflat de creștin. Căci de voiu fi aflat de atare mă voiu putea numi creștin și numai atunci voiu fi în stare a fi credincios, când nu mă voiu arăta lumii. 3. Nimic din cele ce se arată nu este bun. Doar însuș Dumnezeul nostru Isus Hristos, acum, când din nou e în sânul Tatălui, mai vârtos se dovedește. Creștinismul nu-l fac vorbele, ci mărimea puterii sale, de aceea îl urește lumea.

IV. 1. Eu scriu tuturor bisericilor și la toate le spun, că bucuros mor pentru Dumnezeu, numai voi să nu mă împiedecați. Rogu-vă, nu fiți față de mine cu o bunăvoință, pentru care vremea de acum nu e potrivită. Lăsați-mă să fiu de mâncare fiarălor, prin cari pot dobândi pe Dumnezeu. Eu sunt grâul lui Dumnezeu și mă macină dinții fiarălor ca să se aleagă din mine pâne curată lui Hristos. 2. Mai bine mulcomiți sălbătăciunile ca să-mi fie mormânt și să nu lase nimic din trupul meu, nu cumva să fiu cuiva spre greutate după ce voiu adormi. Atunci voiu fi cu adevărat învățacelul lui Isus Hristos, când nici trupul meu nu-l va mai vedea lumea. Rugați-vă lui Hristos pentru mine, ca pe această cale să se aleagă din mine jertfă bineplăcută lui Dumnezeu. 3. Nu vă poruncesc ca Petru și Pavel;¹⁾ aceia au fost apostoli, eu un osândit; aceia au fost slobози, eu până acum rob. Dar de voiu pătimi, mă va slobози Isus Hristos și ca slobod voiu învia întru El.

V. 1. Din Siria și până în Roma mă lupt cu sălbătăciunile pe mare și pe uscat, ziua-noaptea, legat între zece leopardi... 2. Măcar de aş luă folosul sălbătăciunilor pregătite anume, ce mă aşteaptă și doresc să sfârșească iute cu mine; mă voiu da pe lângă ele și le voiu mulcomi ca să mă sfărțice cu de grabă, nu cumva să pățesc ca vre-o câțiva dreptți de cari nu s'au atins. Iar de se vor împotrivi și nu vor voi, o să le silesc să vrea. 3. Iertați-mă; eu știu ce-mi folosește. Acum încep a fi învățacel. Nimic, nici din cele văzute, nici din cele ce nu cad sub privirea noastră, sufletul meu să nu-l cuprindă, ca să pot dobândi pe Hristos. Aștepte-mă foc ori cruce, încare-se asupra mea fiările, sfărțice-mă, rupă-mă în bucăți, desfăcă-mi oasele, zdrobească-mi toate mădularele, fărîmițească-mi trupul întreg, vie asupra mea chinurile înfiorătoare ale diavolului, — numai să dobândesc pe Hristos.

¹⁾ Argument apologetic!

VI. 1. ...Mai bine-mi este mie a muri în Hristos Isus, decât a împărăți până la marginile pământului. Eu pe Cel ce a murit pentru noi îl caut; pe Cel ce a înviat pentru noi îl vreau. Acum sunt aproape de a mă naște. 2. Înțelegeți-mă, fraților! Nu mă împiedecați a trăi, nu-mi voire-ți moartea; nu mă predare-ți lumii, pe mine cel ce vreau să fiu al lui Dumnezeu... 3. Lăsați-mă să urmez patima Dumnezeului meu. De îl are cineva în sine pe Acela, înțelegeă ce vreau eu și fie-i milă de mine, știind ce mă strîmtoarește.“

Așa scrie un bătrân „încă fiind viu, dar dorind să moară“ cum zice el însuș cu ceva la vale.¹⁾ Se vede din fiecare șir al său că cel ce scrie nu mai viează el, ci viează întru el Hristos, de care nimic nu-l mai desparte decât moartea trupească și pe care nici când nu-l mai pierde din vedere. Inima lui, — biserică lui Dumnezeu sfințită —, totdeauna e gata spre cuvântul Aceluia, după ce bine știe că „nimic nu este ascuns Domnului, ci chiar și tainele noastre vădite sunt înaintea Lui“.²⁾ E numai firesc prin urmare ca „orice facem, așa să facem, cași când El ar lăcuî întru noi, ca să fim biserica Lui“.³⁾

Ființa sf. Ignațiu e cu totul robită de Mântuitorul său. Pe El îl are în inimă, în gând și pe limbă. Dorințele Aceluia sunt dorințele lui, pilda Aceluia e chipul cum are să purceadă și el. Fără de Hristos nu află alinare și plăcere în nimic și e sigur că afară de Hristos nimenea și nimic nu poate lumina, mângăia și întări pe alții. „Astupați-vă urechile — scrie credincioșilor din Tralles, — când cineva vă vorbește fără de Isus Hristos... care sub Ponțiu Pilat a fost într'adevăr prigonit, a fost răstignit și a murit cu adevărat... 2. și care într'adevăr a și înviat din morți, căci l-a înviat Tatăl său, care asemenea Lui și pe noi, cei ce îi credem, ne va învia“.⁴⁾

Cât de frumos unite vedem la sfântul Ignațiu credința neclătită, dragostea nețârmurită și nădejdea sigură și liniștită, cari toate, le nutrește și întărește sfânta euharistie, pânea cerească, care după el este „leacul nemuririi și contra-

¹⁾ VII, 2. ²⁾ Eph. XV, 3. ³⁾ Ibidem.

⁴⁾ Trall. IX, 1. 2. — Vezi și Smyrn. III. 1—3. — Pentru el cei ce vreau să dea învățături de mântuire fără a vorbi despre Hristos sunt „columnne sepulcrale“ (Philad. VI, 1).

leacul (antidotul) ca să nu murim, ci să trăim totdeauna în Isus Hristos“.)

Cu aceasta se face lumină. Incepem să înțelegem acest suflet multora neînțeles. In ceata sfinților cunoscuți de istoria bisericii sunt mulți cari îi seamănă. Nu-i mirare. Aceeaș cauză produce acelaș efect. — Înțelegem totul. Laudă și mărire *eu-haristicului Isus Hristos*, acum și totdeauna.

Cam în feliul acesta ni-se prezintă, modul de a gândi, simți și de a trăi al unui adevărat *creștin* din vremile apostolice. S'ar mai putea zice multe, dar socot că și din câte s'au spus, cine vrea poate înțelege și vede destule lucruri, asupra cărora ar fi bine să se gândească orice creștin, fie acela chiar și din veacul al XX-lea.

DUMITRU NEDA.

O lipsă. *)

Nu de mult au fost la mine niște studenți universitari. Pe unul îl cunoaștem, dar de celalalt nu-mi aduceam aminte, cu toate că mă asigură, că pe când eram la Blaj s'a spovedit de multeori la mine. Cel cunoscut îmi spune numele lui și că acesta e „întemeietorul“ reuniunii mariane a elevilor dela liceul din Blaj. Acest „întemeietor“ știa, că eu am venit în Țară ca să păstoresc pe credincioșii uniți, că avem aici biserică; dar ori nu s'a interesat, ori nu a voit, însă până atunci nu fusese

1) Ephes. XX, 2. — Despre asta mai multe în cele următoare. — La acest loc țin se mai amintesc numai, cât de multă mângâiere și indemn a scos el în greutățile vieții din cetirea sf. Scripturi — în special a Noului Testament, — despre care vorbește cu deosebit respect. La Evanghelie ne spune el —, că se refugiază „tamquam ad corporaliter praesentem Christum“, iar la Apostoli „tamquam ad praesens ecclesiae presbyterium“. (Philad. V, 1. Episcopul Antiochiei se adâncește în cetirea Noului Testament, într'o vreme când putea să cunoască pe Domnul și învățătura Lui dela martori oculari, ori cel puțin foarte apropiați de El, și noi Românii uniți, azi, după atâta amar de vreme și in lumea tiparului, stăm fără să avem măcar o parte a sfintei Scripturi, să zicem Noul Testament. Ori nu-i o rușine aceasta!

*) Deși unele lucruri sunt prezentate într'o lumină puțin mai nefavorabilă decum le vedem noi, cu plăcere facem loc acestui articol, în care, incontestabil, se cuprinde mult adevăr.

N. R.

niciodată la biserică; iar de atunci, deși au trecut mai multe Dumineci și sărbători, n'a pus piciorul decât o singură dată în biserică. Și el trecea de „întemeietorul“ acelei societăți evlavioase, a cărei scop e să facă pe oameni cât se poate mai buni creștini!

Nu cunosc statutele societății blăjene, cari, cel puțin așa mă asigură acest om, nu se potrivesc cu statutele celorlalte congregațiuni mariane. Societatea din Blaj, vorbele sunt ale studentului din chestiune, se isprăvește cu terminarea liceului; ai sfârșit cursul liceului, ori ai plecat din acel orașel, nu mai ai nici o datorie, nici nu mai ai cu societatea vre-o legătură. Lucrul acesta nu e conform cu intențiunile celor ce au înființat această vrednică reuniune, cu atât mai puțin se potrivește cu nădejdele celor ce au dat binecuvântarea și atâtea favoruri societății. Așa cum o face acest tinăr, nu are mult rost: câteva rugăciuni și conferințe mai multe, niște spovezi pe deasupra celor obligatoare, iar după aceea o mare decădere mai mare decât la aceia, cari nu se spovediau mai înainte decât atunci, când le porunciau legile liceului, iar după aceea se lasă de acest lucru de tot. Cu cât cazii mai de sus, cu atâta e căderea mai mare.

Scopul congregațiunii mariane e să facă viața creștină plăcută membrilor ei, să-i strângă și alipească așa de mult de biserică, încât să-i rămână credincioși și după ce au părăsit băncile școlii. Ultima ei menire, ori mai bine zis: cel mai mare câștig, ce trebuie să-l aducă, e ca ea să ne dea apostoli laici, cum dă și în alte părți. Nouă nu ne trebuiesc credincioși de aceia, cărora să le fie scumpă biserica noastră numai pentru roadele ei culturale și naționale. Ne trebuiesc oameni devotați bisericii și nu lor înșiși, pentru ca să se cetească numele și discursurile lor la anumite întruniri, cărora să le fie afișarea credinței un fel de sport, care asupra dezvoltării sufletului să nu aibă nici cel mai mic efect. Cu atât mai mult suntem împotriva acestor fel de oameni, cari își accentuiază credința pentru a ne arunca țărână în ochi. Nici cu astfel de credincioși nu putem fi îndestuliți, cari fac un gest de grație milostivă din recunoașterea actului de botez unit. Nouă ne trebuiesc oameni plini de credință și de Duhul sfânt, credincioși sinceri, cari nu trebuie să spună din gură, că sunt de ai noștri, căci îi arată fiecare Duminecă și sărbătoare, în cari ei merg regulat la sfânta liturghie. Noi vrem ca fruntașii noștri să fie și cre-

știni de frunte, ca dela `ei să ieă clasele mai de jos pildă de viață creștinească, văzându-i la spovadă și la cuminecare alături de ceilalți oameni cu frica lui Dumnezeu. Cu toții dorim, din tot sufletul, o participare, îngăduită de canoane, a mirenilor la rezolvirea trebilor bisericesti; dar nu a tuturor, ci numai a acelor, cari sunt fii ascultători ai sfintei noastre biserici.

Zilele grele arată puterea omului. Spre marea rușine a preoțimii noastre, acest războiu nu a dat la iveală o mare energie sufletească de partea noastră. Chiar gazetarilor necatolici le-a bătut la ochi îngrijirea sufletească, pe terenul literar, a credincioșilor catolici de pe frontul de vest; Francezi și Germani se întrec în publicarea celor mai frumoase cărți de rugăciune și de mângăiere sufletească. Pentru distracție încă s'au publicat o mulțime de cărți, cinstite și pline de interes, chiar pentru cei ce stau afară din raza focului. Noi nu am făcut nimic, atâta doară, că am împărțit cărți de rugăciuni și alte cărticele, tipărite de mult. Cunosc un seminar, despre care mi-s'a spus, că orice teolog bolnav eră tratat mai întâiu cu un fel de gargară roșie, fără să se țină cont de boala ce-l chinuă. Cam așa suntem și noi: avem lucruri, cari pentru toate împrejurările sunt bune. Adevărat, că așa popor nu mai este în lume, dar aceasta nu ne pune pe gânduri. Așa de înguste orizonturi avem, încât ni-e rușine să ne asemănăm cu alte popoare, să zicem numai cu Croații, cari nu sunt mai mulți la număr ca noi uniții. Lăsăm lucrurile să crească delasine, ca arborii în pădure. Când se strică ceva, punem petec, cum dă întâmplarea, poate de culoare roșie la albă; când se rupe vre-o sfoară, o înnodăm, cum credem, fără să ne batem mult capul, și fără să ne dăm seama, că înnodată nu mai ajunge. Suntem așa de apostolici, încât nu ne gândim decât la răutățile zilei de astăzi, și de aceea, când ne întâmpină greutăți mai mari, nu suntem pregătiți să le facem față.

Vina, la toate acestea, e lipsa de organizație. Un vrednic protopop al nostru, nu cași cel ascuns în tufa „Românului“, de unde, cași alegătorii lui Caragiale are curajul să iscălească un atac anonim la adresa bisericii sale, părintele Dr. Ilie Dăianu, îi făcuse răposatului canonic Dr. Bunea propunerea să înființeze la Blaj un cerc literar, căci e păcat de atâta capital nefructificat. Mare greșală a fost din partea omului, că nu a primit propunerea. Alții au venit cu ideea unei Academii.

unite, dar atunci venise vestea unei organizații mari, „Sfânta Unire“, de care se tot vorbește de un cârd de ani, dar de făcut nu se face nimic, afară de câteva scrisori, în cari nu știm, ce nădejde să ne punem. Anii trec, năcazurile și primejdiile sunt tot mai mari, iar noi am rămas tot în veacul al XVIII-lea, doar hainele ni-le-am mai schimbat ceva. Deocamdată, câțiva preoți bine cvalificați și plini de râvna casei Domnului, lucrează răsplătiți și în mai multe direcții. Din munca lor, oricât ar fi de valoroasă, nu ies lucruri mari, la cari te-ai putea aștepta cu tot dreptul, căci ei nu sunt închiegați într'un organism viu, ca prin activitatea lor să treacă acelaș curent și munca să fie împărțită după puteri și după nevoi. Avem oameni mari, ca Bunea, Moldovanu, Hossu, adevărați proroci ai redeșteptării noastre; dar aceștia nu au ucenici, cari cași Ilisie, să iea dela ei duhul și puterea. Cu acești oameni se îngroapă o mulțime de lucruri, cari rămân îngropate pe veci, spre marea noastră pagubă. Nu sunt vase comunicative, și de aceea nici talanții, dăruiți de Dumnezeu, la noi nu aduc roadele, ce se văd la alții.

Până când ne va dărui Dumnezeu vremi mai bune, pe cari noi așa de puțin le pregătim, să facem cel puțin ceea ce ne stă în putere. Mult de tot se poate face cu reuniunea mariană a liceanilor. Cunosco congregațiunea aceasta dela liceul părinților benedictini din Einsiedeln. Ea poate să se laude cu oameni foarte străluciți, bine meritați pentru biserică și neam. Acolo se face juruința de a rămâne membru pe toată viața. Terminii liceul și treci la universitate, în sărbătoarea Zămislirii Neprihănite, tu îți reinnoești votul în scris, și-l trimiți la președintele societății, ca să-l pună pe altar și să-l ofere Preacuratei. Mi-aduc aminte de necrologul unui „sodal“, care ajunsese în sudul Africei, de unde își trimitea regulat votul cu o mică scrisorică despre pășeniile lui, care se publică în buletinul congregațiunii. Acest buletin conține o lectură foarte interesantă, și dă informațiuni despre atâția, pe cari, dacă nu ar mai fi legătura reuniunii, i-ar pierde dinaintea ochilor pe veci. Oamenii aceștia își împlinesc datoriile de bune slugi ai Mariei, chiar și când ajung președinți ai republicei elvețiene și țin legătură cu școala călugărilor în toată viața. Cât bine provine din aceasta, poate să vază oricine.

Gândindu-mă la enormul folos, ce-l aduc societății și, în special, bisericii congregațiunile mariane, atât cele ale bărba-

ților, cât și cele ale femeilor, încă de pe băncile școlii, îmi vine să-i zic actualului director al congregațiunii mariane a liceanilor din Blaj:

„Si hi et hae, cur et tu non... Alexandre?“

De ce nu s'ar face și la noi o organizație la fel, ca să avem și noi ajutorul neprețuit al apostolatului laic? Se poate face, și ar fi o mare facere de bine.¹⁾

Dr. IOAN BĂLAN.

O nouă carte despre biserica din Maramurăș.*)

— Recenzie. —

În teza sa de doctorat tipărită în ungurește la 1910 pâr. Cziplu publicase o mulțime de documente, culese din arhiva comitatenză din Sighet, privitoare la istoria bisericească a Maramurășului. Teza, deși a apărut sub modestul titlu: *A maramarosi püspökség kérdése* (chestia episcopiei maramureșene), s'a impus repede prin noutatea materialului documentar, care limpezește multe puncte din trecutul atât de interesant și de deosebit al bisericii românești din Maramurăș. Studiul introductiv, în care autorul voia să reconstruiască trecutul acelei biserici, a fost plin de greșeli, pentru că dsa nu cunoștea o mulțime de lucruri indispensabile pentru oricine s'ar fi încercat să scrie — chiar și în cadrele mici ale unei teze de doctorat — istoria bisericii maramureșene. Acum, după aproape șase ani, pâr. Cziplu ne dă o ediție românească a tezei sale. Aceasta cuprinde ici-colo unele întregiri și îndreptări, — foarte puține față de ceea ce s'ar fi putut și ar fi trebuit să ni-se deie. Astfel:

¹⁾ Părintele Bălan are toată dreptatea în ce privește necesitatea conformării statutelor reuniunilor noastre mariane dela licee (dar și a celorlalte) spiritului, care le dă atâta putere de viață în biserica apuseană. Facem doar o mică corectură în sensul, că reuniunea mariană dela liceul din Blaj a avut în ultimii trei ani statute, s'ar putea zice, esențial deosebite de cele dela „intemeiere“, cari se apropie binișor de spiritul congregațiilor apusene. După acest timp de tranziție, ce ni-s'a părut necesar, credem acum și noi, că a sosit timpul să facem un pas și mai departe, asemănându-ne și în ce mai lipsea. Noile statute sunt deja în lucrare și încă în anul școlar proxim credem, să poată fi introduse. Atunci se vor și tipări. *Dr. Alexandru Rusu*, conducătorul reuniunii.

*) Preotul Dr. Alexandru Cziplu, Documente privitoare la episcopia din Maramurăș. Extras din Analele academiei române. București 1916. 128 pp. 8° mare. Prețul 1 leu 20.

tipărirea ediției românești nu prezintă nici un progres științific; cu nimic nu știm azi mai mult decât știam ieri, și nici chiar ceea ce știam ieri nu aflăm tot într'ânsa. De vină e aceeași insuficiență a informației, care a fost greșala de căpetenie și a ediției ungurești.

Trecând peste primele zece pagini, unde pâr. Cziple povestește începutul organizației bisericii maramureșene pe baza traducerii latine tendențioase și deci necorecte a decretului patriarhal din 1391 și certele dintre egumenii mănăstirii sf. Mihail din Peri și episcopii ruteni ai Muncaciului, ne oprim la p. 11, cu care începe adevărata istorie a episcopiei Maramurășului. Dsa crede că „dela a doua jumătate a veacului al 16-lea, ori barem dela 1570 încoace în Peri au rezidat episcopi români, cari purtau titlul de: episcop al Maramurășului“. Episcopii aceștia sunt vechii episcopi de schit din Peri, pe cari congregația comitatenză i-a recunoscut de păstori ai tuturor bisericilor de legea grecească din Maramurăș. Afirmarea aceasta e interesantă și ar merita să fie dovedită, lucru, pe care autorul nu-l face și credem, că deocamdată nici nu-l va putea. În 1570 Maramurășul a fost, e adevărat, adnexat principatului ardelean și adnexării acesteia i-a urmat scoterea lui din legăturile cari le avea până atunci cu episcopia Muncaciului, episcop propriu însă n'a primit, ci a fost supus episcopului bălgrădean Eftimie. În diploma de denumire din 3 August 1572 a acestuia, Maramurășul e amintit în mod special ca aparținător jurisdicției lui. Ștefan Báthori îi dă dreptul de a păstori toți credincioșii de pe întreg teritoriul supus stăpânirii sale, dând o importanță deosebită chiar Maramurășului (ubilibet in hoc regno Transilvaniae et partibus Hungariae ditioni nostrae subjectis ... signanter in comitatu Maramoros.)¹⁾ Politica aceasta alui Báthori s'a dovedit, cum am spus-o și altă dată, nepractică, pentru că o conducere din Bălgradul Ardealului a bisericilor maramureșene eră foarte anevoioasă și astfel preoții au fost siliți să se adreseze pentru lipsurile lor sufletești la arhierii din episcopia vecină a Muncaciului. Nici chiar episcopii Vadului n'au avut, până târziu la începutul veacului XVII, nici o jurisdicție asupra acestui comitat. Asta o dovedește tocmai vlădicia lui Serghie, pe care d. Cziple îl crede exclusiv „episcopus Ruthenorum“. Serghie a păstorit nu numai credin-

¹⁾ N. Iorga, Ștefan cel Mare, Mihaiu Viteșul și mitropolia Ardealului. Extras din Analele academiei române. București 1904, p. 31.

cioșii ruteni dela Muncaciu, ci jurisdicția lui s'a extins până departe în părțile Sătmăruului cuprinzând, firește, și Maramurășul. Într'o scrisoare trimisă la 3 Decembrie 1604 lui Toma Kendy, asediatorul cetății Hust, Serghie spune, că a fost mai marele călugărilor dela mănăstirea Tismana și că venind de acolo principii i-au dat drept de stăpânire peste vlădicia Muncaciului, peste mănăstirea Peri de lângă Câmpulung din Maramurăș și peste mănăstirea Habra de lângă Baia mare (az fejedelmek attak nekem az puspokseget Munkacz vara mellett valo, Maramarosban Hozzumezeo mellett Körtvelies neweő és Küwar videkeben Nagybania feletth valo Habra neweő monostorokban es claustrumokban) și acum dânsul este vlădica călugărilor și preoților ruși, români, slovaci și sârbi din părțile acelea. În calitate de aceasta îl roagă pe Kendy, să cruțe bisericile și capelele din Maramurăș.¹⁾

Păstorirea lui Serghie asupra acestui comitat n'a durat mult, pentru că pe timpul lui Bocskai satul Peri aparține cetății Hustului, iar aceasta eră proprietatea lui Valentin Homonai, care, din motive politice, nu îngăduia nici un amestec al episcopului dela Muncaciu în afacerile credincioșilor maramureșeni. La intervenția autorităților comitatense și alui Simeon Movilă voevodul Moldovei, Homonai declară din nou mănăstirea de avere vlădicească, însă cu condiția ca episcopul, care se va așeză într'ânsa, să fie supus comandantului cetății.²⁾ Credincioșii români de aci s'au adresat voevodului moldovean Constantin Movilă (1607 – 1611) rugându-l „să le trimită un vlădică, care să le fie învățător și conducător“. Acesta le trimite în vara anului 1608 pe Silomon „om învățat și cucernic“ iar în 30 August scrie din Iași principelui Gavrilă Báthori, rugându-l să-i deie scrisorile necesare, ca să-și poată păstori în pace credincioșii.³⁾ În 24 Iunie 1609 Constantin Movilă mulțumește lui Fr. Mogocsi, că din considerație față de Valentin Homonai și din alte motive l-a spriginit pe Silomon.⁴⁾ Este interesant, că C. Movilă îl numește pe Silomon vlădică al Muncaciului, unde pe acest timp păstoria încă tot cunoscutul Serghie. Și numirea aceasta dovedește, că Mara-

¹⁾ Hodinka, A munkácsi gör. szert. püspökség okmánytára I, 46.

²⁾ I. Miháli, Diplome maramureșene, p. 394.

³⁾ Hodinka, o. c., p. 50 – 1.

⁴⁾ Beke Antal, Az erdélyi káptalan levéltára Gyulafehérvárt, p. 248, Nr. 1206. sau Történelmi Tár din 1895, p. 412 – 3.

murășul n'a avut până aci episcop propriu, ci aparțineă episcopiei Muncaciului și astfel atunci când credincioșii maramureșeni i-au cerut un episcop, dânsul credeă, că acesta va fi, cum eră obiceiul, vlădică la Muncaci

De aci înainte Maramurășul făcea parte când din episcopia Bălgradului, când din aceea a Vadului, până pe la 1634, când aflăm un nou vlădică maramureșan, pe Dosofteiu, care nu e cel dintâiu cunoscut după nume, cum afirmă d. Cziple. Dsa îl identifică pe Dosofteiu acesta cu acela care spune într'o notiță din 1622, că a fost vlădică în Ardeal și Maramurăș și a umblat în ținutul Sătmarului până la Dobrițin, făcându-l până la 1631 vlădică al Vadului, iar de aci înainte, luându-i Venedict locul, al Maramurășului. Venedict n'a fost, după părerea mea, vlădică, ci un simplu vicar, pentru părțile nordice, al episcopului bălgrădean, iar Dosofteiu dela Vad a trecut nu în Maramurăș, ci la Bălgrad, unde a păstorit până la sfârșitul anului 1627 sau începutul celui următor, când i-a urmat Ghenadie Bradi (1628—40)

La p. 14 a lucrării sale, păr. Cziple ne spune, că congregația Maramurășului a trimis, în primăvara anului 1641, soli în Ardeal în cauza episcopului, „iar în toamna aceluiaș an, apoi în primăvara anului următor de fapt a și funcționat un episcop în Maramurăș, dar nu știm cine a fost acel episcop“. E dureros, că d. Cziple nu știe. Acesta a fost Ilie Iorest, episcopul Bălgradului (1640—43), care începând cu anul 1641 păstoria și Maramurășul, fiind denumit din partea principelui și primit și de adunarea comitatului.¹⁾ Ne mai spune apoi păr. Cziple la aceeaș pagină a lucrării sale, că în 1645 principele Ardealului a așezat în fruntea bisericii maramureșene, pe Silvestru, „care trebuie să fie identic cu tahigraful Silvestru, fostul egumen dela Govora, talmăcitor al Noului Testament“. Identificarea aceasta mi-se pare greșită. Noul Testament apărut în Alba-Iulia la 1648 a început a fi tradus în 1644 sau poate și mai curând. În 24 August al acestui an G. Rákoczy scrie din Tokaj nevastei sale, să plătească preotului român, care a tradus (forditotta) Testamentul nou.²⁾ În 1646 traducerea eră aproape terminată, pentrucă acelaș principe scrie lui Toma

¹⁾ Történelmi Tár din 1910, p. 163.

²⁾ Ballagi Aladár, A magyar nyomdászat történelmi fejlődése. Bpest 1878, p. 235.

Debreczeni, administratorul averilor sale din Ungaria, să trimită materialul necesar pentru turnarea literelor cirilice, de cari aveâ lipsă la tipărirea cărții.) Ieromonahul Silvestru însă a murit curând după începerea traducerii, care a fost apoi continuată și îndreptată de alții. Aceasta ne-o spune Simeon Ștefan, vlădica bălgrădean în prefața cărții, unde zice: „Acest testament l-au început a-l isvodi ermonah Selivestru din porunca și chelșugul Măriei sale, și el s'a ustenit cat s'a putut și curând i s'a tâmplat lui morte...“²⁾ Astfel vlădica maramureșan dela 1645 a fost un alt Silvestru.

În 12 Aprilie 1650 Gh. Rákoczy II denumește episcop în Maramurăș, Sătmar, Solnocul inferior și de mijloc și districtul Chioarului pe Savul Popa, ca sufragan al vlădicului din Alba-Iulia.³⁾ D. Cziple ne spune (p. 15), că despre activitatea popii Sava, „cărui i-s'ar fi dat (sic!) în 12 Aprilie 1650 drepturi episcopale și asupra Maramurășului“, nu aflăm urme. Multe nu aflăm, e adevărat — și nici nu-i mirare —, când ne gândim că a păstorit numai un an, — dar totuși aflăm atât cât e de lipsă pentru a nu ne îndoii în vlădicia lui. Așa bunăoară aflăm, că la 29 Maiu 1650 Rákoczy scrie primarului Bistriței, că *vlădica Sava din Maramurăș* (Szava vladika Máramarosi oláh püspök) trimite în Moldova pe popa Nicola împreună cu alți câțiva tovarăși și îi poruncește să nu le ia vamă.⁴⁾ Pe aceeași pagină ne spune d. Cziple, că protopopul Simeon Petrașcu (1652) a fost numit în slujbă de superintendentul calvin. Petru Bod, care a avut în mână însași diploma de denumire, scrie în a sa „Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia“ lib. II cap. 1: „Georgius secundus Rakotzi Simonem Petrasko in officio petrupopae sive senioris anno 1652 die 11-a Augusti confirmavit“. Așadară Petrașcu a fost numit în slujbă nu din partea superintendentului, ci din partea principelui. Despre Molodeț, succesorul lui Sava, ne spune păr. Cziple, că n'a fost episcop al Muncaciului „fiindcă însemnările rămase din acele vremuri îl deosebesc de episcopul din Muncaci“. Molodeț nu de aceea n'a fost episcop și la Muncaci, fiindcă îl deosebesc însemnările, ci fiindcă prin diploma din

1) Századok din 1871, p. 718.

2) Bibliografia românească veche I, 169.

3) Dobrescu, Fragmente 31—3.

4) Hurmuzachi, Documente XV. 2, p. 1183 No 2216.

7 Iulie 1651 a primit *numai* Maramurășul. Diploma e tipărită de mult, din 1905, și păr. Cziplé, care n'a cunoscut-o în 1910 ar trebui s'o cunoască cel puțin acum după 6 ani și după ce i-s'a fost atras atenția asupra ei.

Dela pagina 18 înainte autorul se ocupă de cei trei din urmă episcopi ai Maramurășului, cari azi sunt mai cunoscuți. Tot ce-am crezut, că se poate spune azi privitor la ei, am spus în nr.ii 8—11 din 1913 ai acestei reviste. Cele povestite acolo le susțin și azi fără nici o rezervă.

Partea principală a lucrării păr. Cziplé o formează paginile 35—128, unde dsa vrea să publice întreg materialul documentar privitor la istoria bisericească a Maramurășului. Partea aceasta încă cuprinde mari greșeli, cari azi nu se mai pot iertă. Dsa începe cu decretul din 1391' al patriarhului constantinopolitan Antonie, prin care mânăstirea Perilor este ridicată la rangul de stavropighie. Uită însă, că traducerea latinească a lui, publicată de P. Maior, I. Mihali și alții, e tendențioasă și plină de greșeli, cum a dovedit N. Iorga înainte cu zece ani¹⁾, și că prin urmare n'are ce căută într'o colecție de documente autentice privitoare la Maramurăș. Dsa trebuie să publice sau textul grecesc tipărit de Kogălniceanu în Arhiva românească sau pe acela publicat de Miklosich—Müller în Acta patriarchatus Constantinopolitani. Al doilea document publicat de d. Cziplé e decretul din 20 Martie 1479, prin care regele Matia scutește, la intervenția misteriosului vlădică „nandor-albensis“ Iwannythye, preoțimea maramurășană de tot felul de contribuții publice. Decretul se cunoșteă numai după o copie din veacul al XVIII-lea, acum însă i-s'a descoperit și originalul și a fost publicat de Hodinka în „A munkácsi gör.-szert. pöspökség okmánytára“ și prin urmare dsa trebuie să-l producă de aci, iar nu din „Diplomele maramureșene“ ale regretatului Mihali. Aceeaș greșală o face și cu documentul de sub Nr. 3, pe care îl reproduce din cunoscuta carte alui Basilovits „Brevis notitia foundationis T. Koriatovits“, care încă a văzut numai o copie târzie a lui, iar nu din Századok (1910 p. 608), unde a fost publicat după original. Așă face și cu documentul de sub Nr. 5, a cărui original e astăzi cunoscut.

După documentul Nr. 5 ar fi trebuit să publice nu scrisoarea din 1556 a comitelui Gh. Báthori, ci decretul din 9 Oct.

¹⁾ Inscricții ardelené și maramureșene I, p. XXXVIII. urm.

1551 al împăratului Ferdinand. Între 1607 și 1634 dsa nu mai cunoaște nici un document privitor la istoria bisericească a Maramurășului, deși avem scrisorile din 30 August 1608 și din 24 Iulie 1609 ale lui Constantin Movilă voevodul Moldovei.

Ne oprim deocamdată aci, repețind cele scrise la începutul acestei recenzii: tipărirea ediției românești nu prezintă nici un progres științific; cu nimic nu știm azi mai mult decât știam ieri, și nici chiar ceea ce știam ieri nu aflăm tot într'însa.

ZENOVIE PĂCLIȘANU.

Chestia unirii bisericilor în lumina războiului actual.

(II. Articol final.)

Dar să ne reîntoarcem privirile la urmările nemijlocite ale actualului războiu mondial cu privire la catolicismul din Răsărit.

S'au împlinit deja zece ani dela edarea edictului de toleranță în *Rusia*. Acel edict a avut efecte salutare pentru progresul unirii de acolo. Indată după edarea edictului, din 17/30 April 1905 au început a trece în massă la unire cei înjugați cu sila la ortodoxie. Așa singur în 2 guvername, în cel de Lublin și Siedlecz, în decurs de o lună (în luna Mai 1905) trecură 26,000 suflete la unire. În aceeași lună arhiepiscopul de Mohilev, contele Sembek, făcând vizitație canonică în guvernamentul Minsk primi la unire 40,000 de suflete. Asemenea treceri în massă la unire au urmat în Vilna și în alte părți, așa încât, după statistica acurată a ministrului rusesc de interne, dela 30 April 1905 până la 31 Dec. 1909 s'au numărat în întreagă Rusia 233,981 treceri dela ortodoxie la unire.¹⁾ Văzând guvernul rusesc și sfântul Sinod cucerirea uriașă a unirii, se îngroziră și îndată la început luară măsuri excepționale pentru a restrânge libertatea acordată. Așa deja în 1906 sfântul Sinod a hotărât să esmită 50 misionari în părțile primejduite și să înființeze încă 2 episcopii noi în acele părți.²⁾ În vara anului 1908 se mai ținu în chestia împiedecării trecerilor un mare sinod, iar în anul 1909 și duma rusească dădu niște decrete foarte severe în cauză.³⁾ Dar și de astădată

¹⁾ Cf. revista polonă „*Novy Dzvonek*” din Cracovia, Nr. 6 din 1910.

²⁾ Cf. revista „*Religio*” din Budapesta, nr. 1 din 1907.

³⁾ Cf. articolul „*Situațiunea bisericii catolice în Rusia*” din nr. 48-1910 al „*Unirei*”.

s'a adeverit vorba: „Omul propune, Dumnezeu dispune“, căci a urmat nu peste mult actualul războiu mondial, care în urma rânduiei dumnezeiești într'o clipă a schimbat harta Europei, sfârșindu-se în defavorul celor ce provocară această urgie înfricoșată și eliberându-se, prin armatele austro-ungare și germane, Polonia întreagă și partea mare a Litvaniei de sub jugul rusesc; catolicismul, scăpat de cătușile despotizmului ortodox.

Actualul războiu mondial, în urmările sale va forma un punct cardinal în istoria catolicismului din țaratul muscălesc. Biserica romano-catolică a Poloniei, sub regimul ce i-se va croi de Austro-Ungaria și Germania, va porni în grabă spre mare înflorire, iar vechile dieceze rutene unite de Luczk, Vladimir, Cholm, Kamenetz șcl. vor reînvia, și-și vor reînoi cu mare solemnitate decisiul părinților lor dela 2 Dec. 1594, când 7 episcopi ruteni, cu diecezele lor, primiră unirea.

Aceasta va fi o urmare foarte salutară a crâncenului războiu actual, care trebuie să umple de o dreaptă bucurie inimile noastre, căci prin aceasta se rezolvă o chestie momentuoasă a catolicismului oriental, de a fi biserica ruteană mijlocitoare pe terenul chestiei unirii între biserica rusească și Roma. Căci formându-se în coastele Rusiei o puternică biserică ruteană gr.-cat., aceea va întreprinde acțiune în stil mare pentru promovarea unirii în răsăritul slavon.

În statele ortodoxe din Balcani încă se prevede, în urma războiului actual, asigurarea unei dezvoltări mai libere a catolicismului. Pe noi ne privește în special chestia catolicismului din Sârbia și Bulgaria.

Bulgarii, cari la începutul încreștinării lor oscilau între catolicism și neunire, în decursul veacurilor de repețite ori au cercat unirea cu Roma. Să ne reamintim cu deosebire silințele din veacul XIX și al XX-lea. În anul 1860 un număr însemnat de Bulgari trec la unire, cu scopul pur politic, de a scăpa de sub jugul ierarhiei desnaționalizatoare grecești. În 8 Aprilie 1861 obținură dela papa chiar un arhiepiscop, pe Iosif Sokolskiy; dar prin politica Rusiei, secundată și de Franța, unirea nu peste mult slăbi; nu fu însă de tot sufocată, semn că și azi sunt în Bulgaria cam 15,000 de Bulgari uniți cu Roma, împărțiți în două vicariate (de Thracia și de Macedonia).

Idea unirii bisericii bulgare cu Roma are în vremea din urmă mulți părținitori. Azi în Bulgaria este deplin cristalizată.

idea fostului ministru bulgar Stambulov († 18 Iulie 1895) — un mare prietin al ideii unirii —, că Bulgaria în privința națională și culturală nu mai are nimic de căutat în Rusia, ci este avizată singur la Apus. În legătură cu convingerea aceasta, s'au pornit în Bulgaria după războiul balcanic năzuințele mai noue spre unirea cu Roma; idea unirii, în legătură cu soarta Bulgarilor din Macedonia, fu aprobată și de unele ziare mai de seamă din Sofia și alte orașe. Ideea s'a discutat foarte viu în anul 1914 și prin conferințe publice foarte reușite, încât azi din chestia particulară a Bulgarilor macedoneni, s'a făcut o chestie a întregii națiuni bulgare ¹⁾.

Prin actualul războiu mondial în sfârșit Bulgaria a rupt cu desăvârșire legătura ei cu Rusia, și a intrat în comuniune strânsă cu puterile centrale ale Europei, prin ce avem nădejdea, că Bulgaria formându-și de aici înainte o preoțime, ce nu se adapă în Rusia, ci singur la izvoarele viitoarei culturi bulgare, nu se vor mai pune în viitor nici din partea clerului înalt piedeci serioase realizării chestiei unirii, ce atât de mult agită în vremea din urmă spiritele cele mai alese ale națiunii bulgare.

În *Sârbia* nu s'a pûtit vorbi până acum de chestia unirii bisericilor. Încercări de unire la Sârbii din regat nu aflăm decât numai între coloniile ce s'au așezat în Ungaria. Aici un călugăr trecut la unire făcu pe la începutul veacului al XVII-lea mare agitație și își câștigă mulți partizani. Dar murind în 1630 Simeon Vratania, ca episcop al celor trecuți la unire, sub urmașii acestuia Sârbii se cam clătinară în credință, iar după anul 1690 când împreună cu noue colonii se așeză în Ungaria patriarhul neunit sârbesc de Ipek, Arsenie III Cernoevici, din partea căruia Sârbii uniți și episcopul lor Petru Liubibratici suferiră număroase persecuțiuni, ce s'au continuat până la 1777, biserica sârbească unită s'a ruinat aproape cu totul, încât Sârbii greco-catolici, grupați în jurul episcopului de Körös, abia numără azi 25 mii suflete. Un număr prea neînsemnat pentru a putea porni cineva acțiune mai vie între Sârbi pe terenul chestiei unirii bisericilor. ²⁾

¹⁾ Despre aceste cf. revistele: „Echos d'Orient” anul 1914 nr. 104, p. 58—9; „Cultura Creștină” anul 1913, nr. 18, p. 558—3; și „Cuvântul Adevărului”, anul 1914, nr. 3, 5 și 7, la cronică.

²⁾ Despre istoria Sârbilor uniți cf. Nilles, Symbolae şcl. Innsbruck, 1885; p. 699—817.

În regatul sârbesc, fanatismul ortodox își ajunse culmea în anii din urmă. Trecerea dela ortodoxie la catolicism era strict oprită și pedepsită prin legile statului, și cei vre-o 15 mii catolici ai vechei Sârbii nu erau ertat să aibă biserici, ci numai o mică bisericuță în Niș, și o capelă în palatul consulatului austro-ungar din Belgrad. Din cauza intoleranței crase ce stăpâniă față de catolici, Austro-Ungaria fu silită să iea asupra sa protectoratul catolicilor din Sârbia. Acest protectorat Sârbiei nici când nu i-a fost pe plac și, la îndemnu-rile Rusiei, cercă neconținut prilej, să se scuture de el. Prilejul i-s'a și dat prin faptul, că în urma războiului balcanic mărindu-i-se în mod însemnat teritorul, a câștigat în noua Sârbie încă vre-o 80 mii catolici. Atunci, pentru a scăpa de protectoratul Austro-Ungariei, în anul 1913 guvernul sârbesc a început tratative direct cu Scaunul papal, și nu peste mult a încheiat chiar un concordat cu papa în sensul căruia, în schim-bul unor îndatoriri, se șterge protectoratul Austro-Ungariei peste catolicii din Sârbia. Acest concordat a mai ușurat soarta catolicilor din Sârbia, însă în momentul când Sârbia ajunge la apogeul măririi sale, mâna dreptății dumnezeiești lovi, și Sârbia, cuibul atâtor intrigi și regicidii, fu spulberată, într-o clipă de armatele aliate ale puterilor centrale europene, și astfel ajungând Sârbia veche pe mâna oștirilor austro-ungare-germane, iar cea nouă pe mâna Bulgarilor, se prevede a fi asigurată pe viitor starea catolicismului în Sârbia. Și în legătură cu aceasta putem avea nădejdi întemeiate și pentru o mai liberă și mai efectivă interesare a cercurilor politice și bisericești din Balcan față de chestia unirii bisericilor.

Între frații noștri români din Macedonia s'a discutat mai adeseori chestia unirii cu biserica Romei. Frații noștri de acolo, în număr de vre-o 530,000, în luptele lor neconținute pentru a-și înlocui în biserică limba străină grecească cu cea română, și pentru a-și dobândi școli românești, și spre a obține ierarhie românească, nu au putut obține asigurarea caracterului lor național, în butul edictului imperial din 10/24 Mai 1905, prin care se recunosc în Turcia existența naționalității române. Goanele contra Românilor nu încetară și frații noștri macedoneni nu văzură altă mântuire decât unirea cu Roma. „Mijlocul cel mai bun, de a ne scăpa odată pentru totdeauna de oblăduirea anticreștină a patriarhiei de Constantinopol, ce se întitulează ecumenică, este de a rupe cu desăvârșire legă-

turile noastre spirituale, și a ne îndreptă privirile noastre spre *biserica din Roma*, singura, care ne poate asigura un viitor național, în mijlocul atâtor popoare eterogene, de cari suntem împresurați, și cu ale căror aspirațiuni, noi Români, fiind de rasa latină, nu ne putem acomoda¹⁾. Acest dor de unire cu Roma, pentru a-și putea frații noștri dobândi o biserică autonomă, s'a ținut treaz, neconținut, și piedeca realizării au fost vremurile răsboinice. Căci încurând a urmat răsboiul balcanic, și Români avură nădejdea că prin o altă formațiune a statelor din Balcan își vor putea asigura în ceva chip existența națională. Dar s'au înșelat în așteptările lor. În loc de a deveni și mai închiegați naționalicește fură divizați în patru împărății deosebite. Pacea dela București ce e drept le-a asigurat 3 episcopii române, școli naționale, și le-a garantat naționalitatea, dar aceste remaseră numai litere moarte.

Iată pentru ce agitația între Români macedoneni pentru a se uni cu Roma nu a încetat, și nu va încetă nici după actualul răsboiu mondial. Azi, fiind ei în primejdie a-și pierde naționalitatea, legea, limba și viitorul, nu mai cred în nici un fel de făgădueli; ci singur în idea mântuitoare a unirii cu biserica Romei.

*

Prin șirele de până aici am cercat să arătăm cum promovează ori împiedecă evenimentele politice realizarea chestiei unirii bisericilor în Răsărit. După cele spuse ajunge să constatăm acum următoarele: Politica despotică a țarilor a împiedecat în trecut realizarea unirii bisericilor în Rusia, libertatea conștiinței o va promovă. Politica țarilor a nimicit biserica unită în Polonia și Litvania, iar politica externă prin actualul răsboiu mondial a mântuit catolicismul din Polonia, și va reînvia unirea în Polonia și Litvania. Politica Rusiei a împiedecat până acum realizarea ideii unirii în Bulgaria, iar politica națională bulgară va promovă idea unirii. Politica de stat a Sârbiei a ținut în cătuși catolicismul din Sârbia, iar politica externă în urma actualului răsboiu va asigura existența catolicismului și promovarea unirii în Balcan. Politica clerului fanariot grecesc a constrâns în trecut pe frații noștri aromâni, să caute spre unirea cu Roma, iar acum evenimentele:

¹⁾ Cf. epistola unui Român macedonean din 9 Dec. 1909 în „Unirea“ nr. 1 din 1910.

politice externe îi îndrumă spre acelaş ideal, pentru a-si salva naţionalitatea, în mijlocul atâtor limbi străine.

Din aceste rezultă ceea ce am susţinut la începutul acestui tratat, că precum politica a desbinat popoarele, tot aşă e lipsă de conlucrarea politice, ca bisericile iarăşi să se împreune, după cum deja pe la mijlocul veacului trecut a spus-o aceasta principele grec Pitzipios: „Fără de conlucrarea politice, care e pricina de căpetenie a desbinării, singur simţintele bisericii nu sunt suficiente pentru a restabili unirea“ 1).

VIRGIL POP.

Insemnări.

În interesul orfelinatului. Cu bucurie nespūsă am luat la cunoştinţă, noi cei afară de gromiu, vestea înfiinţării orfelinatului nostru dela Blaj. De acum pe toţi trebuie să ne stăpânească gândul, cum am putea să realizăm cât mai bine idea măreaţă. Avem mari speranţe, că credincioşii noştri, stăpâniţi de sentimentul milei creştineşti, vor contribui din greu la ridicarea acestui falnic institut de caritate.

Se ştie însă din experienţa trecutului, că oricât de mare este însufleţirea la început, mai târziu publicul contribuie tot mai puţin.²⁾ Va trebui deci ca din o mare parte a sumei adunate acum, pentru ziua de mâne să se creeze un capital. Orfanii lipsiţi vor fi mulţi cu miile. Pentru ca orfelinatul nostru să cuprindă cel puţin o bună parte a celor lipsiţi, fondul va trebui să fie foarte mare, cum anevoie se va putea colecta deodată.

De aceea, pentru ca orfelinatul într'adevăr să-şi ajungă scopul, să ajute pe toţi cei lipsiţi, cred că ar fi foarte bine să se înfiinţeze o societate pentru susţinerea orfelinatului nostru, membrii căreia s'ar obliga să plătească o cvotă anuală de câte 2 (pentru ţărani) — 10, 20 şi 50 cor. La această societate ar putea fi obligaţi,³⁾ să se înscrie de membri întreg clerul nostru şi cele vreo 1,400 parohii gr. cat. cu cvotizaţii în măsura averii lor, cari laolaltă ar fi cel puţin 3,000 membri. Afară de aceştia să zicem, că dintre mireni se mai înscriu de membri

1) Pitzipios, op. cit. p. 370.

2) Să sperăm, că de astădată nu se va întâmpla ca în trecut. N. R.

3) ? ? N. R.

numai 2,000,	am avea de tot 5,000 membri cvotizatori anuali.
Dintre aceștia	100 să fie cu cvot. de 50 Cor. = 5,000 Cor.
800	" " " " " 20 " = 16,000 "
1,600	" " " " " 10 " = 16,000 "
2,500	" " " " " 2 " = 5,000 "
<u>5,000</u>	<u>42,000</u> "

Cei 5,000 membri ar aduce deci anual o sumă de cel puțin 40,000 Cor., care corespunde unui capital de 800,000 Cor. La suma cvotizațiilor adaugându-se apoi interesele anuale ale fondului ce se va creă din înălțătoarea colectă de acum, din eventualele contribuiri de mai târziu, sau poate chiar din venitele orfelinatului, am avea o sumă anuală foarte frumoasă, din care apoi s'ar putea îngriji cea mai mare parte a orfanilor noștri, și anume așa, că orfelinatul central din Blaj ar putea înființa orfelinate și în alte centre românești, ce la tot cazul ar fi de dorit.

Idea aceasta nu e a mea. Am văzut-o la străini. Nici nu voesc deci prin aceste câteva șire altceva, decât să atrag atenția comitetului central asupra acestei modalități destul de ușoare de a aduna sume mari. Să nu uităm, că oricine mai ușor și mai bucuros dă pe rând câteva coroane, decât de odată sume însemnate.

Gavrila Precup.

*

Massillon despre războiu. Celebrul orator bisericesc din Franța veacului 17 și începutul celui de al 18-lea: *J. Bapt. Massillon* († 1742) a avut prilej să țină în paresemile a. 1718, mai multe cuvântări în fața tinărului rege Ludovic al XV-lea și a anturajului său. Liniștita capelă a castelului din Tuilerii a răsunat adeseori — în decursul acestor vorbiri — de aplause sgomotoase și a fost martora sincerelor lacrimi vărsate de distinsul auditoriu. Căci Massillon cu graiu de foc știă să înmoaie inimi împietrite, să umilească pe cei mândri și să admonieze chiar regii cu simplitatea adevărului evangelic și cu tăria sufletului de apostol. În cuvinte — adeseori aspre — a zbiciuit vițiile celor mari, făcându-i atenți pe guvernanți și rege la datorințele, obligamentele și marea responsabilitate ce o au înaintea lui Dumnezeu și a supușilor.

Cu o ocazie a atins și problema războaielor, ca una ce preocupă așa de intențiv pe capii țărilor. Enunțările lui Massillon despre războiu se cetesc, mai ales azi în vremea

cataclismului universal, cu deosebit interes. Căci iată ce spune el într'una din cuvântările sale:

„...Dacă pe cei mari îi cuprinde dorul nebun după mărire deșartă, atunci totul îi îndeamnă, îi ațigă la pustiire și războiu. Atunci, Sire, câte popoare nu ajung jertfite idolului orgoliului acestora, cât sânge vărsat, care strigă răsbunare asupra capului lor! câte calamități publice, a căror singuri autori sunt ei înșiși! câte vaiete nu se înalță la cer, blăstămând pe cel născut spre nefericirea atâtor oameni, câte crime, izvorite din o singură crimă! Lacrimile lor întârziate puteau cândva spăla câmpiile înroșite de sângele atâtor nevinovați? și căința lor de mai apoi putea-va oare potoli mânia ceriului, câtă vreme ei lasă în urmă-le atâta amărăciune și nefericire pe pământ?

„Sire, consideră totdeauna războiul ca cel mai mare flagel, cu care Dumnezeu poate încercă un imperiu; caută mai de grabă să desarmezi pe dușmani, decât să-i zdrobești; Dumnezeu ți-a dat sabia pentru siguranța popoarelor tale, iar nu pentru nefericirea vecinilor tăi. Impărăția în care te-a pus stăpân Cel de sus e doar așa de vastă; fii mai curând jaluz întru ușurarea mizeriilor, decât întru a-ți întinde granițele; fă-ți o glorie mai vărtos din repararea nefericirilor și alinarea suferințelor produse de războaiele din trecut, decât din a întreprinde noi războaie; fă-ți domnia nemuritoare prin fericirea popoarelor proprii, iar nu prin numărul cuceririlor tale. Nu-ți întemeia justețea întreprinderilor pe puterea ta, și nu uită niciodată, că în cele mai juste războaie chiar și biruințele aduc cu sine atâtea calamități pentru un stat, cât cele mai sângeroase înfrângeri...”

Așa știă să vorbească un dignitar bisericesc înaintea Curții domnitoare, accentuând cu tărie adevărata concepție a creștinismului în chestia războiului și a datorințelor celor mari, și năzuindu-se a le țineă mereu trează o conștiință senzibilă. Insuș Ludovic XIV s'a exprimat cu o ocaziune înaintea lui Massillon astfel: „Părinte, eu am ascultat mulți orători celebri în capela mea, și am fost foarte mulțumit cu ei; în ce ne privește: de câteori te-am ascultat pe dta, totdeauna am rămas foarte nemulțumit cu mine...”

Și când ne gândim, că în cuvintele lui Massillon se regăsește aceași evanghelie creștină, care se desprinde atât de des de pe buzele Papei Benedict al XV-lea, involuntar ne-

vine în minte să punem pe corifeii războiului actual alături de acest Ludovic, căruia, pentru năpasta acestui flagel, vor trebui să i-se asemene cândva și în sentimentul de a fi nemulțamiți cu sine înșiși. Căci ce se petrece acum este cu adevărat: „sinuciderea Europei“.

Zaharie Pop.

CRONICĂ.

Chestiunea planului de învățământ religios dela școlile medii a ajuns în sfârșit, prin hotărîrea din 18 Martie c. a consistorului nostru arhidiecezan, într'o nouă fază. S'a hotărît atunci, că planul general de studii de până acum se *modifică* în sensul, că pentru viitor se adoptează în întregime ordinea de studii impusă în 1907 de corul episcopesc maghiar pentru instrucția religioasă rom.-cat. Pentru singuraticele clase s'a fixat deci *următorul plan general*: cl. I catehism; cl. II istoria biblică a V. T.; cl. III. istoria biblică a N. T.; cl. IV liturgică; cl. V dogmatică; cl. VI morală; cl. VII istorie bisericească și cl. VIII apologetică. Tot atunci scriitorul acestor șire a fost însărcinat cu pregătirea unui plan special, care să servească apoi ca normativ și pentru lucrarea manualelor de lipsă.

Astfel, după multă discuție ziaristică și după lucrările migăloase ale comisiilor incredințate din partea singuraticelor Ordinariate cu studierea chestiunii și — last not least — abia după *trei* ani dela ridicarea ei în aceste coloane, s'a primit planul episcopatului catolic maghiar din 1907. De acum, după ce Preaveneratul Ordinariat arhidiecezan a venit cu această *modificare*, rămâne să mai câștige pentru gândul său și învoirea Veneratelor Ordinariate sufragane, pentru ca să avem nu numai o modificare a planului, ci, și mai ales, și o *unificare* a lui.

Să sperăm, ca pentru câștigarea acestei aprobări, fără de care n'am făcut așazicând nimic, și fără de care o lucrare a planului special poate fi o muncă zădarnică, nu va trebui tocmai multă vreme. Credința noastră e, că aprobarea aceasta va trebui să se deie acum fără multă discuție, fiindcă noul plan înseamnă totuși un progres însemnat față de trecut, și pentru că altfel rezolvirea chestiunii, se amână, desigur în detrimentul instrucției, pentru cine știe câtă vreme.

Și ar fi mare păcat! (Dr. Alexandru Rusu.)

Sinodul protopopesc dela Ibașfalău și orfelinatul din Blaj. Însuflețirea curată ce poartă pe valorile sale puternice mișcarea Blajului pentru cauza orfanilor, a trezit în biserica noastră pretutindeni semne de viață tot mai conștientă și mai bine organizată. Oamenii încep să se miște pe întreagă linia, și un suflu de întinerire primăvărată se resimte pe toate acțiunile noastre din urmă.

În această ordine de idei încreștăm cu bucurie, că în sinodul protopopesc de primăvară dela Ibașfalău, din partea preoților noștri de acolo, între cari cei mai mulți sunt cu ecalificație necompletă, s'a lucrat, sub prezidiul păr. protopop *George Simu*, așa de frumos, încât poate servi de pildă și altor sinoade. Special, în cauza orfelinatului s'a primit cu însuflețire propunerea tractului Sebeș, renunțând la rata proximă de cvincvenal, iar cei cari n'au încă acest ajutor oferind câte 100 cor. Cu totul s'au înscris 2,100 cor. dela 17 preoți. Un alt moment însemnat al sinodului este mișcarea pornită de aici pentru *de a se răscumpăra pomenile* pentru morți în favorul orfanilor. O idee care credem că va câștiga multe simpatii, mai ales după ce în coloanele „Gazetei Transilvaniei” este sprijinită cu atâta căldură din partea păr. Ciura (Al.).

Iată deci că în schimbul uriașelor pierderi de pe câmpul de luptă, în strânsă legătură cu acțiunea măreață pentru orfanii celor căzuți acolo, ne trezim acasă cu viață nouă, cu însuflețire crescândă: câștiguri de mare valoare! ar.)

*

Preoțimea noastră din Sălăgiu în amintirea episcopului Dr. Vasile Hosszu. Ca un prinos, cu adevărat foarte bine meritat, s'a pornit în Sălăgiu o mișcare vrednică de toată atențiune, ca din colecte benevole, dela preoți și credincioși, să se înființeze o fundațiune de stipendii, care să poarte numele fostului lor arhiereu Vasile.

Inițiativa a pornit dela preotul din Zălau *Traian Trușăș*, care încă cu prilejul înmormântării a colectat suma de 875 coroane. La stăruința mai multora, păr. *Dr. Alexandru Gheție*, s'a angajat apoi, să organizeze această mișcare pe întreagă întinderea vicariatului sălăgean, trimitând tuturor parohiilor apeluri în favorul fundațiunii plănuite. Cu sfârșitul lui Aprilie, până când au să se termine colectele, vom ști care va fi rezultatul acestei mișcări. Dar oricare va fi rezultatul, funda-

țiunea va fi pentru toate vremile un semn pios de amintire pentru acela, care prea curând a fost rânduit să ne lase orfani. (r.)

*

Fundațiunea culturală a băncii „Patria“ din Blaj.

Deși cu ceva întârziere, foarte explicabilă de altfel din cauza mișcării mărețe pentru orfelinatul nostru, încreștăm și noi cu multă bucurie fundațiunea culturală de *sece mii coroane*, prin care banca „Patria“ a crezut că trebuie să veșnicească memoria aceluia, care a fost pentru ea *Ioan M. Moldovanu*. Scopul fundațiunii este, ca din venitele ei să se premieze, an de an, activitatea științifică-literară a câte unuia dintre profesorii Blajului, ori, când nu ar exista activitate respective lucrări vrednice de premiat, să se ajute funcționarii institutului.

Inițierea acestui fond, care a făcut în toate cercurile cea mai bună impresie, este un vrednic act de recunoștință datorită întemeietorului, iar de altă parte va fi, credem, un îndemn pentru ca profesorimea noastră să cerce a se îndeletnici, și mai mult ca în trecut, cu preocupății de ordin literar-științific. Asta, bineînțeles, pentru cazul, că direcțiunea „Patriei“ se va folosi de venitele acestui fond numai în mod *exceptional* spre ajutorarea funcționarilor săi, pe cari îi poate ajuta pe altă cale.

În acest senz salutăm frumoasa inițiativă a „Patriei“, dorind să aibă cât mai numeroși imitatori. (ar.)

*

Orfelinat românesc în Bucovina. Mișcarea ce s'a pornit în cadrele bisericilor noastre pentru cauza orfanilor rămași pe urma eroilor căzuți pe câmpul de luptă, a provocat și la Românii bucovineni o inițiativă similară. Societatea „Școala română“ din Suceava, conștie de importanța acestor fel de așezăminte, a făcut întâiul pas pentru înfăptuirea unui orfelinat românesc acolo. A votat adecă spre acest scop un loc de 1500 m² în valoare de 15,000 cor. oferind în aceeaș vreme și suma de 1,000 cor. și s'a angajat, să pornească mișcarea în cadrele cele mai largi cu putință.

După cât știm din informațiile puține ce, în aceste grele vremuri pentru frații noștri din Bucovina, pot să pătrundă la noi, s'a mai alăturat mișcării și „Societatea pentru cultură“ și se pun toate silințele ca să câștige în fruntea acțiunii pe mitropolitul Vladimir de Repta, fără îndoială cel mai chiebat să

o prezideze. Dacă vor izbuti cu acest gând se sperează, că mișcarea va lua și în Bucovina proporțiile cuvenite. Le-o dorim din tot sufletul. (ar.)

Cărți și reviste.

Galambos János, »*Vérszerződés*«. Hét színbe foglalt dráma a nagy háboruból (»*Pactul de sânge*«, dramă în șapte tablouri, din marele războiu). Cluj 1915. Prețul 2 cor.

Războiul actual, în afară de opera lui distructivă, pe care vor reface-o abia decenii, a dat naștere și acestei bucăți literare, asupra căreia trebuie să ne oprim.

Subiectul piesei e luat din viața ardelenescă și cuprinde conflictul dintre o familie nobilă și țărănimea noastră. Mai bine zis: *distanța*, marea distanță dela una la alta. Reprezentanții aristocrației sunt familia Bándy, broneasa și, mai ales, tinărul Bándy Dezső. Acesta amestecă în aberările de aristocrat, toate ideile moderne, în frunte cu ateismul. De altă parte e preotul Albu, primarul Dan, și candidatul de profesor Aurel Dan, sublocotenent în rezervă, schițați cu o căldură și simpatie neobișnuită până acum în literatura maghiară. Puntea de aur, între acești factori atât de îndepărtați, o formează tinăra baronesă Agneș Bándy, care iubește pe țărani și are deosebite atenții pentru Aurel Dan, fiul primarului, atenții ce ating, pe urmă, cadrele dragostii depline.

Tinărul Dezső, eroul principal al piesei, e luat și el de vârtoarea războiului, și intră ca soldat de rând în aceeaș trupă cu Aurel Dan. Își păstrează însă până în sfârșit aerele de sfidare față de fostul lui coleg de școală, refuzând orice favor îi oferă el. Cu aceeaș grandetă respinge amulețul, cu chipul Maicii Domnului, ce i-l oferă mamă-sa.

Războiul și suferințele îndurate produc însă o adâncă schimbare în sufletul lui. Aurel îi scapă viața, dar înapoiindu-se acasă, tinărul Bándy, după o scenă violentă cu contesa Berta (elementul realist și cinic al piesei) i-și rupe bandajele — și moare. Pe patul de moarte, acest suflet dârz și grandoman face niște confesii, ce nu se pot ceti fără adâncă înduioșare. Tabloul acesta e scris cu desăvârșită putere artistică. Dezső înțelege, cât de nedreaptă a fost purtarea lui față de Aurel Dan. Îi cere iertare și spune părinților, să-i dea lui Aurel de nevastă pe Agneș, căci toate micile deosebiri și îngâmări omenești dispar, când privești viața din pragul mormântului. Cei ce au fost frați în ploaia de gloanțe a Muscalului, să înțeleagă, că trebuie să fie frați și în zilele de pace, fie că vorbesc ungurește, fie că sunt Români! Pe urmă își dă seamă de ateismul lui, întreabă dacă Dumnezeu îl va ierta. Religia e necesară — spune el, pe

patul de moarte — câtă vreme nu se va sălășlui pe pământ împărăția lui Dumnezeu. Sângele ce a curs în tranșee, e »pactul de sânge între toate naționalitățile patriei, *chezășia unei epoci mai bune, începutul unui viitor fericit*».

Când mamă-sa întreabă, dacă dorește preot și vrea să trimită după unul în satul vecin, el răspunde: »Pentru ce? Trimiteți după părintele Aibu... să vină el! E un om așa de cinstit!»

Poate vom reveni odată, mai pe larg, asupra acestei piese, a cărei traducere românească e în pregătire. Aici mai amintim numai, că 50% din câștigul curat sunt destinate instituției caritative »Crucea roșie». (Al.)

Cărți întrate la redacție.

Dr. A. Ch. Sfaturi pentru păzirea sănătății. Blaj 1916.

Galambos János. Várszerződés. Hét színbe foglalt dráma a nagy háboruból. Cluj 1915. Prețul 2 cor.

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

Hristos a înviat! le zicem colaboratorilor, pietinilor și tuturor cititorilor noștri; dorindu-le din inimă trezirea la o nouă vicață a tuturor nădejdelor lor de mai bine.

B. Lugoș. Da, Veneratul Ordinariat de Oradea-mare încă a luat deja dispoziții privitor la chestia orfelinatului nostru central din Blaj. Ele sunt în deplină consonanță cu cele dela Gherla. O circulară de dtto 18 Martie c. a Preasfințitului Demetriu prescrie și aici colecta, atât în bani cât și în naturalii, impunând în acest scop o organizare a parohiilor după felul cum se indică aceasta în pastorala înalt Preasfințitului nostru mitropolit. Terminul, până când au să se înainteze colectele, este tot 31 Maiu c. Până la acest dat, când se vor transpune la Blaj, banii se adună în centrul diecezei, iar veșmintele și alte lucruri ce se vor colecta sunt de a se trimite de-a dreptul la noi. Aceste sunt dispozițiile, însoțite, firește, de îndemnul călduros de a le împlini cât se poate cu mai multă roadă pentru bieții orfani. Rămâne acum să mai auzim glasul Lugoșului DVoastră.

P. Reghin. Vă mulțumim pentru cuvintele pline de căldură. Noi ne facem numai datorința, sperând, că va sosi totuși o vreme, când și cititorii noștri se vor simți datori să-și împlinescă cu toții datorințele ce au față de noi. Deocâmdată constatăm că această vreme, durere, încă n'a sosit. Poate sărbătoarea învierii va aduce o trezire și pe acest teren. Dec Dumnezeu!

P. Oradea-mare. Pentru liniștirea DVoastră, vă comunicăm, că am primit tot ce ne-ați trimis și că pe rând vom da tot ce se poate. Așa am purces și până acum și așa purcedem față de toți. În acest senz este și va fi bine venit orice ne veți mai trimite.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.